

Randers Kommune

Hald Landsbyregistrering 2011

Halds historie

Oprindelse

Hald antages, bl.a via sin ene stavelse, at være et af de ældste stednavne i Danmark. Landsbyens beliggenhed på den sydlige skråning af en stor bakke, har givet byen sit navn - Hald betyder nemlig i sin oprindelse 'hældning' eller 'skråning'.

Den tidligste omtale af Hald finder vi i 1319 med stavemåden 'Haal'. I 1481 er stavemåden som nu 'Hald'.

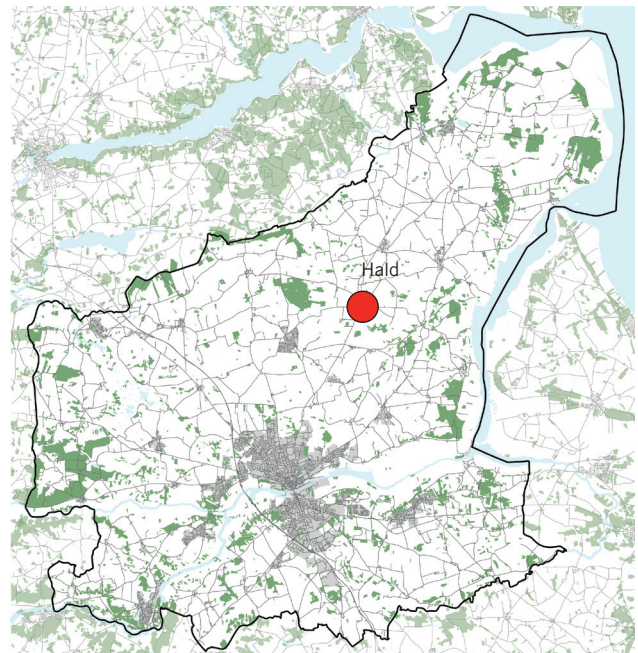
Byudvikling

Kirken anslås at være opført omkring år 1150. Kirken er ikke som forventeligt placeret på toppen af bakken, men på en lille knold sydvest for landsbyen. Ved ankomst fra syd fra Randers, synes kirken dog alligevel højtliggende.

De ældste kort over Hald vidner om en stor og velstående landsby. Gårdene har været mange - omkring 30 - og relativt store.

Halds jorde er udskiftet af to omgange, nemlig i 1782 og 1785. I landskabet omkring landsbyen ses det nok tydeligste stjerneudskiftningsmønster i kommunen. De skovfrie agerjorde strækker sig hele vejen omkring Hald, og der har ikke været forstyrrende elementer at tage hensyn til, da linierne blevet trukket op med udgangspunkt i hver af landsbyens gårde.

Siden udskiftningen i slutningen af 1700-tallet er mange gårde forsvundet, men den østlige del af Hald udgøres fortsat af en klynge tætliggende gårde beliggende side ved side helt ud til vejen.

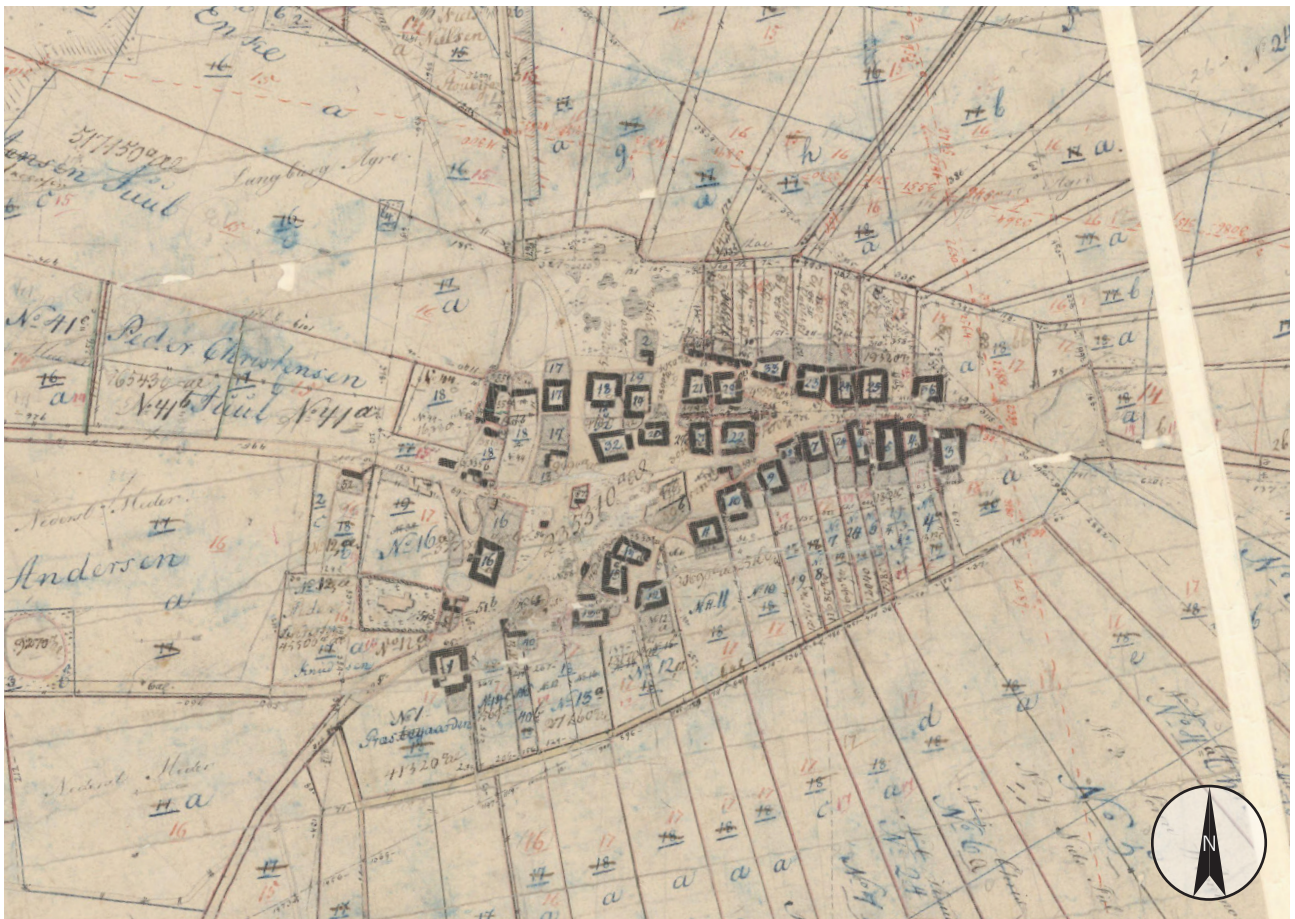

I 1883 blev Randers-Hadsundbanen indviet, og Hald fik sin egen fulgyldige station med godsrampe osv. Stationen var (og er) beliggende omkring 2 km nordvest for landsbyen, da terrænets kraftige stigning tættere på Hald ville være for voldsomt for banens lokomotiver. Måske på grund af sin beliggenhed, fik banen aldrig afgørende indflydelse på Halds udvikling.

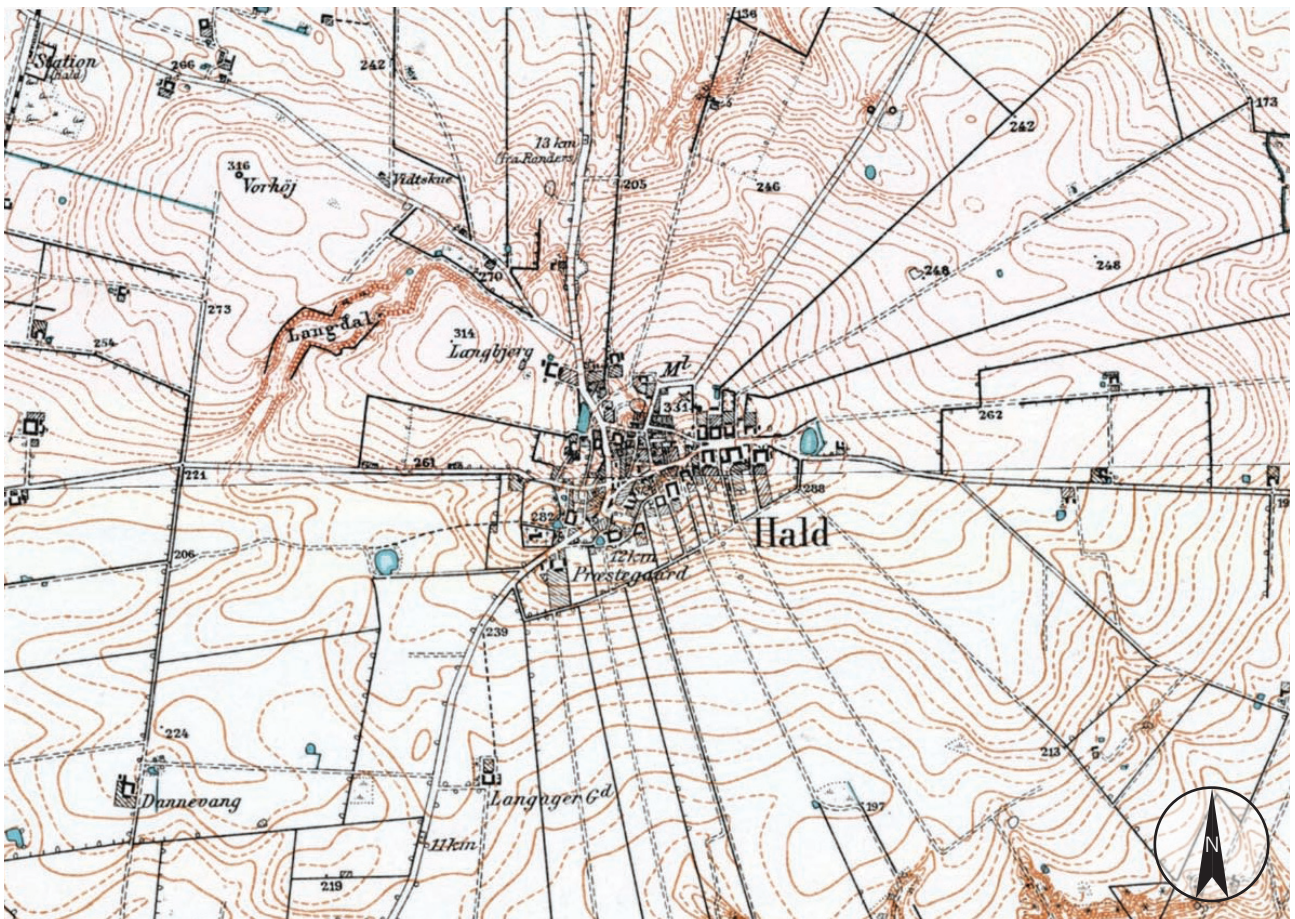
Hald har 383 indbyggere i 2010.

Luftfoto 2010, Hald.

Original 1-kort fra 1812. Halds placering på toppen af en bakke, med skovfrie marker hele vejen rundt, har gjort at stjernemønsteret i udstykningsstrukturen er helt fantastisk tydelig og regulært. Mange hegn og skel er sløjfet, men linierne ses fortsat i landskabet.

Hald, 1900-1940, 1:20.000. På topografiske kort kan man tydeligt se Halds unikke beliggenhed på toppen af bakken.

Topografi og landskab

Landskab

Landskabet omkring Hald er storbakket og består af flere store bakkedrag, der strækker sig i en nordvestlig - sydøstlig retning. Hald Møllebakke er den absolut mest markante med sit toppunkt i 104 moh. Bakkerne er led i en israndlinie, der løber mellem Møllerup og Mariager. I bakkerne skærer flere slugter og ådale af varierende størrelse sig ind i landskabet. Bl.a. løber Øster Tørslev Å i en meget markant dal nord for Hald, mens Tvede Å løber øst for landsbyen. Herudover ligger den mindre Langdal umiddelbart vest for Hald. Langdal har sandsynligvis fungeret som smeltevandskanal, der delvis løb under isen under sidste istid. Landskabet vest for Langdal har karakter af hede og falder langsomt mod vest. Øst for Hald er der omvendt et noget kraftigere terrænfald.

Et par km henholdsvis øst og sydøst for Hald ligger Hald Krat – to mindre skovbevoksninger, som er eneste skov i nærheden af landsbyen.

Beliggenhed

Hald ligger på den sydlige skråning af Hald Møllebakke – næsten på toppen. Landsbyen ligger ca. 100 moh. og siges at være den højest beliggende landsby i Danmark. Beliggenheden har sandsynligvis været et attraktivt sted at anlægge byen, da gode oversigtsforhold betyder gode forsvarsmuligheder. Man kan se langt og derved opdage farer i tide.

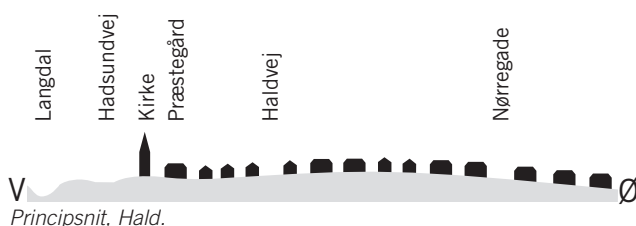
Der er sket en stjerneudskiftning i Hald i hhv. 1782 og 1785. De karakteristiske kileformede matrikler kan stadig ses i landskabet. Særligt når man kigger mod syd ses hegn og diger, som markerer skellene og dermed stjerneformen. Vest for Hadsundvej er stjernestrukturen ikke nær så markant.

Oplevelse

Halds høje beliggenhed betyder, at der er nogle fantastiske udsigter fra landsbyen. Særligt mod nord gør det brede kig ud over bakkedragene, at man kan se virkelig langt. Mod nordøst kan man skimte Randers Fjord. Man kan ligeledes se til Kattegat samt Mariager Fjord på en klar dag.

Der er mod syd fine sigtelinier ud i landskabet mellem de tætliggende gårde. Den mest særprægede sigtelinie er dog den, man får til kirken, når man ankommer ad Hadsundvej. Her indrammes kirken på et tidspunkt af beplantning langs vejen, og ligger i et klart sigt og troner i landskabet - et meget flot syn. Når man drejer ind ad den sydlige Haldvej danner kirken og præstegården, med de foranstående træer, et fint indgangsparti. En anden fin ankomst ses fra Tvedevej, hvor gårdanlæg på begge sider af vejen tager imod sammen med flotte kig over landskabet på begge sider af vejen.

Beplantningen langs vejene i Hald fungerer næsten overalt rigtig godt og understøtter gaderummene. Særligt ved Lillegade ses der store, gamle træer, der er med til at give byen karakter og identitet.

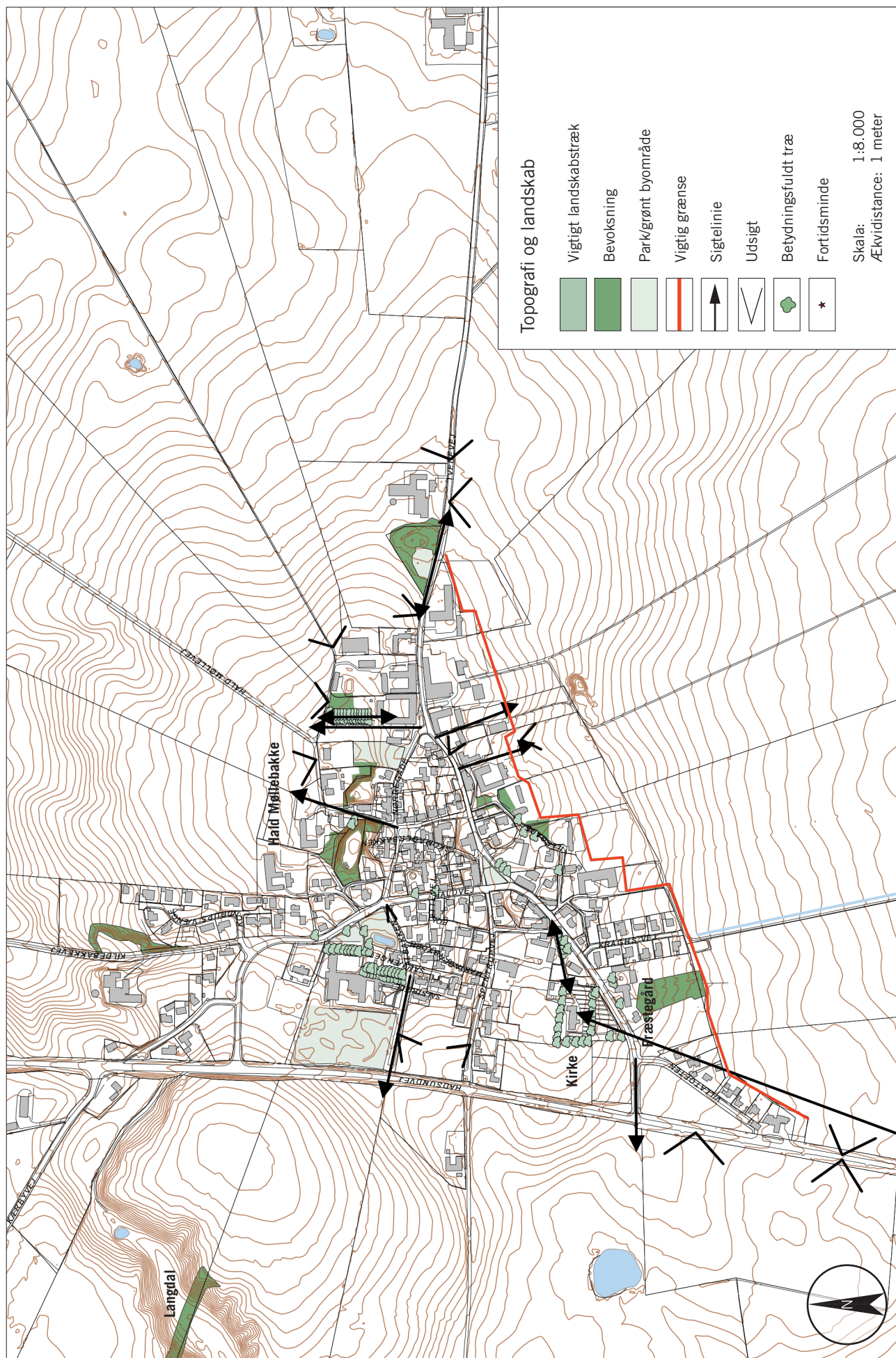
Der er en fantastisk flot udsigt fra Hald mod nord til Randers Fjord samt den tidligere stjerneudskiftning via markskellene, der stråler ud fra byen.

Når man ankommer til Hald fra syd ad Hadsundvej, ligger kirken meget flot i en skarpt defineret sigtelinie.

Der er flotte sigtelinier mellem de tætliggende gårde, som ligger på Halds sydlige kant.

Funktioner og infrastruktur

Funktioner

Hald var oprindelig et landbrugssamfund. I dag står bl.a. gård-rækken på landsbyens sydlige kant som et synligt bevis på dette, men ingen af landsbyens gårde er i dag i fuld drift. Enkelte drives muligvis på hobbybasis.

Kirken står som et landemærke i Hald næsten på toppen af bakken og er synlig fra hele landsbyen og oplandet. Kirken er opført omkring 1150. Hald Forsamlingshus ligger i den sydlige bydel på Tvedevej. Forsamlingshuset er opført i 1889, men er senere udvidet af flere omgange.

Der er også en skole i Hald. I relation til skolen ligger Børnehuset, hvori landsbyens børnehave og skolefritidsordning holder til. Sammen med skolen er der ligeledes en sportsplads, hvor også byens idrætsklub ligger. Klubben er en del af B65, der knytter sig til flere af landsbyerne omkring Hald. Den eneste forretning der ligger i Hald, er tankstation ved Hadsundvej.

Der har tidligere været købmand i Hald, ligesom der også har været et andelsmejeri. Andelsmejeriet ligger stadig markant på Tvedevej og er ikke til at overse. Der har også været mølle-virksomhed i byen. Møllen lå på Halts nordlige grænse og var sammen med kirken et pejlemærke for landsbyen, der kunne ses fra lang afstand. Den første mølle brændte i 1912, hvorefter en ny blev opført. Den anden mølle stod på Haldmøllevej 20, indtil den blev pillet ned i 1966. Industrialiseringen betød, at man ikke længere havde behov for en mølle.

I forbindelse med Den Kolde Krig opførte man ca. 800 luftmeldetårne rundt omkring i Danmark, der blev brugt som udkigsposter. I 2004 besluttede man at pille tårnene ned, og i 2011 forsvandt det der stod i Hald. Tårnet stod nær Hald Møllevej, på den nordlige del af grunden Tvedevej 15.

Infrastruktur

Halts trafikale infrastruktur er næsten intakt i den ældste del af landsbyen. Det drejer sig om den del, der ligger syd for Hald Møllevej og skolen. I sin tid bestod Hald næsten udelukkende af gårde. Mange af disse eksisterer ikke længere, men de tilbageværende ligger stadig flot på landsbyens sydlige og nordøstlige kant. Den gamle vejforte er i dag bebygget med småhuse og kan ikke længere aflæses i gadebilledet. Det kan derimod Halts nordlige gadekær, der stadig ligger i en åben grønning - i dag foran byens skole.

Jernbanen går ikke længere, men landsbyen er stadig godt forbundet med Randers direkte via Hadsundvej. Der er kun ca. 10 km mellem de to byer. Øster Tørslev er et af distriktets lokalcentre og ligger godt 5,5 km øst for Hald, når man kører ad Hald Møllevej.

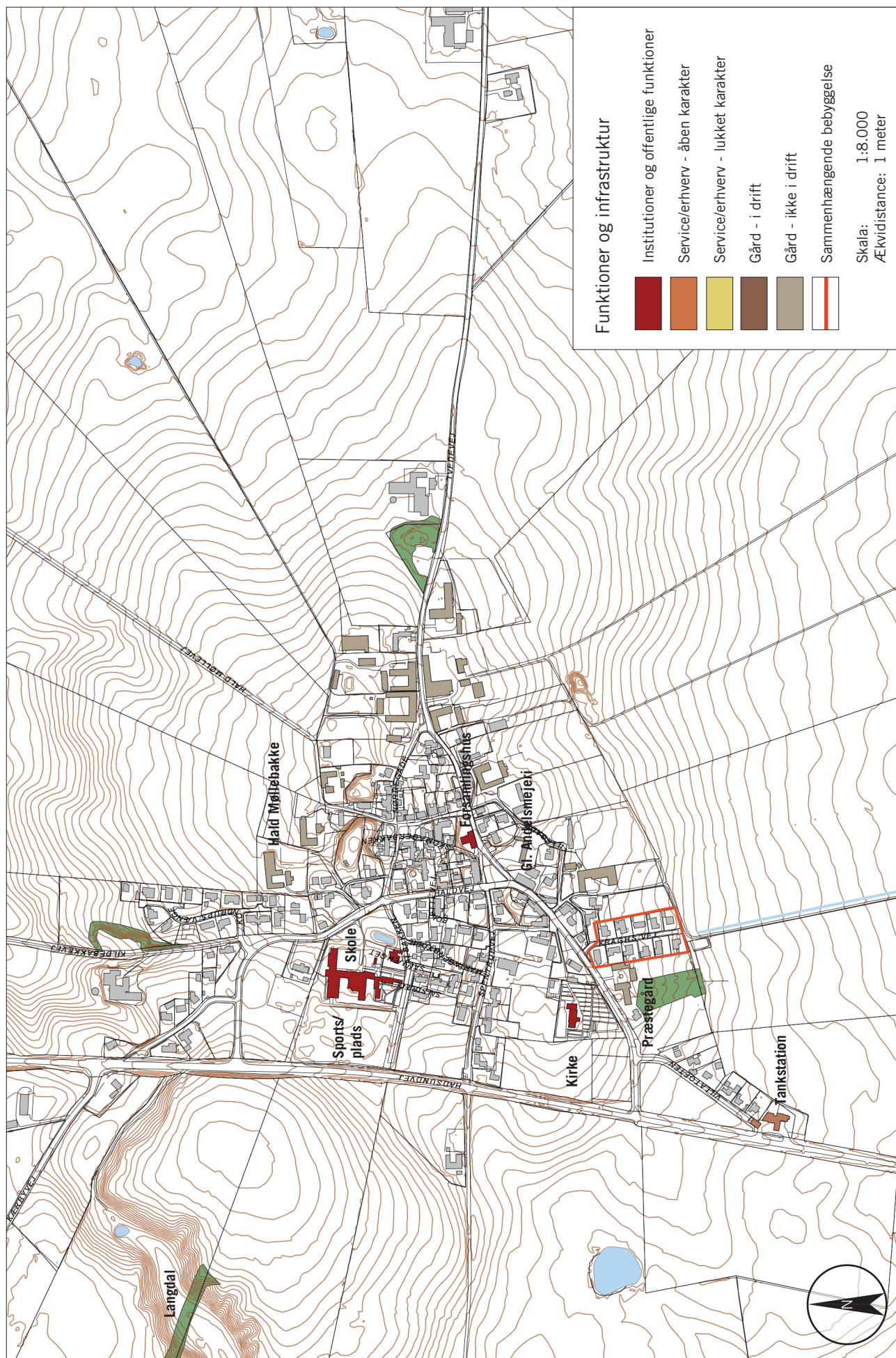
Hald Kirke ligger højt i landsbyen og er synlig fra hele oplandet. Derfor står kirken som byens absolut vigtigste landemærke.

Halts første mølle var placeret foran den røde længe (th). Den anden mølle rykkede hen, hvor det røde parcelhus ligger i dag (tv).

Det gamle luftmeldetårn stod på den nordlige kant af Hald. Det lykkedes ikke Randers Kommune og Museum Østjylland at redde tårnet.

Bebyggelse, arkitektur og kulturmiljø

Bebyggelsesstruktur

Hald er en uregelmæssig vejforsteby, der er beliggende på toppen af en bakke, hvilket har haft afgørende indflydelse på byens struktur. Gårdene lå oprindeligt organiseret i en trekant. Fra øst er der kun én indfaldsvej, nemlig Tvedevej. Lidt inde i landsbyen deler den sig i Tvedevej og Nørregade, som udgør de to "ben" i trekanten. Haldvej er det sidste og er en rest af den gamle gennemgående Hadsundvej. Vejstrukturen er delvist bevaret, men bebyggelsen er radikalt ændret. Kun ca. 10 gårde er tilbage. Hovedsageligt grupperet omkring Tvedevej i den østlige del af Hald.

Hald består i dag primært af byhuse og villaer, der er beliggende ud til de mange veje og stræder. Den tætteste bystruktur ses omkring Nørregade, Skomagerbakken og Haldvej. Parcelhuse findes kun i mindre omfang på Kraghs Vej i den sydlige del af byen og på Kondrups Vænge i den nordlige del.

Hadsundvej, der nu er ført vest om landsbyen, gik tidligere gennem byen. Den græsklædte trekant midt i byen er en del af den tidligere forte, landsbyens fælles jord, der har været brugt til samlinger, markeder mm. Forten har faktisk været bebygget helt frem til 2004, men ligger nu atter fri.

Arkitektur

Hald Kirke består af romansk skib og kor med sengotisk tårn, våbenhus og sakristi. Der findes bevarede kalkmalerier fra 14 og 1500-tallet i koret.

Gårdbebyggelsen i Hald er relativt velbevaret i landsbyens østlige del. Gårdene synes ikke længere at være i drift, men deres lange facader med porte flankerer vejen og danner en markant velkomst til byen. Gadebilledet med de store gårde er meget karakteristisk og bør bevares, hvis det er muligt. Omdannelse til boliger er en mulighed, da gårdene har en vis størrelse og en robusthed i deres udtryk, som gør, at de kan klare en omdannelse uden at miste deres karakter.

Bebyggelsen langs bygaderne Nørregade, Skomagerbakken og Haldvej er meget varieret og rummer ud over deres stramme organisering ikke særlige bevaringsværdige træk.

Det store mejeri på Haldvej 18 er opført i 1936 med det tidligere Randers Andelsmejeri som forbillede. Mejeriet er forsøgt omdannet, men synes ikke at være i brug. Mejeri-bygningens placering i byen samt dens størrelse, gør den til en vigtig bygning i Hald - såvel fysisk som historisk. Skal bygningen på sigt anvendes til beboelse, bør den renoveres og tilpasses, så den fremstår som et særligt boligtilbud med historisk atmosfære og en stærk relation til byen.

På Haldvej ligger tre villaer, som bør fremhæves på grund af deres særlige karakter. Det drejer sig om nr. 14, 21 og 27. Nr. 21 og 27 er opført i hhv. 1916 og 1915 og deres arkitektur er nationalromantisk/nyklassistisk, mens nr. 14 er fra 1929 og indskrives sig i Bedre Byggeskik-traditionen. Alle tre villaer vurderes at være bevaringsværdige.

Forsamlingshuset på Tvedevej 3 er af begrænset bygningsmæssig bevaringsværdi, men har stor kulturhistorisk betydning for Hald.

Gårdbebyggelsen i den østlige del af Hald danner et lukket og intimt miljø omkring Tvedevej.

Det tidligere andelsmejeri ligger meget synligt ud til Haldvej. Bygningen bør omdannes til boliger eller anden funktion under hensyntagen til bygningens historiske udtryk og brug.

Haldvej 14 er en stor villa i Bedre Byggeskik-stil. Med den symmetriske opbygningen med to gadedøre, har der muligvis boet to familier.

Afgrænsning og byggemuligheder

Afgrænsning

Landskabet falder jævnt hele vejen rundt om Hald. Landskabets skrånende karakter opleves tydeligst på byens nordside, hvor der er udsigt fra Hald Møllevej. Bakken hedder også Hald Møllebakke, da landsbyens tidligere møller stod på denne side af byen.

Udsigten mod nord herfra er helt fantastisk. Det 180 grader brede panorama gør, at landskabet opleves som åbent og vidtstrakt uden forstyrrende elementer i forgrunden.

Mod syd, øst og delvist nord ligger gårdene i en regelmæssig halvkran omkring Hald. Særligt mod syd, hvor gårdene ligger på rad og række ud mod landskabet, er strukturen intakt.

Den vestlige kant, som ikke er defineret af gårde afskæres af Hadsundvej. Ud til denne ligger kirken, skolen og et nyere kvarter med små rækkehuse. Langs Haldvej er der, ved koblingerne til Hadsundvej, bygget klynger af beboelseshuse i løbet af 1960'erne.

Byggemuligheder

I Hald er der udpeget byggemuligheder tre steder.

I forlængelse af Kondrups Vænge kan der udstykkes 5-6 grunde mod nord. Ved Haldvejs nordlige kobling med Hadsundvej er der mulighed for at udstykke to eller tre parceller på hver side af Haldvej.

Et bredt bælte nord for byen ned over Hald Møllebakke er udpeget til fremtidig byvækst. Vil der i fremtiden blive behov for større arealer til udstykning, er det svært at pege på andre egnede steder, idet den sydlige og østlige kants gårde ligger særligt flot ud mod det åbne landskab. Bebyggelse af denne markante skråning vil dog svække det fantastiske panorama mod nord betragteligt og udviske Halds markante beliggenhed på toppen bakken.

I stedet peges der på det resterende område øst for Hadsundvej mellem Salbakken og Spentrupvej. Her vil ny bebyggelse ligge i nær relation til byen uden at svække de særlige landskabelige værdier omkring Hald.

Ved ombygninger bør man tage hensyn til den eksisterende bebyggelseskarakter og struktur, så den på bedst mulige vis indgår i den eksisterende by.

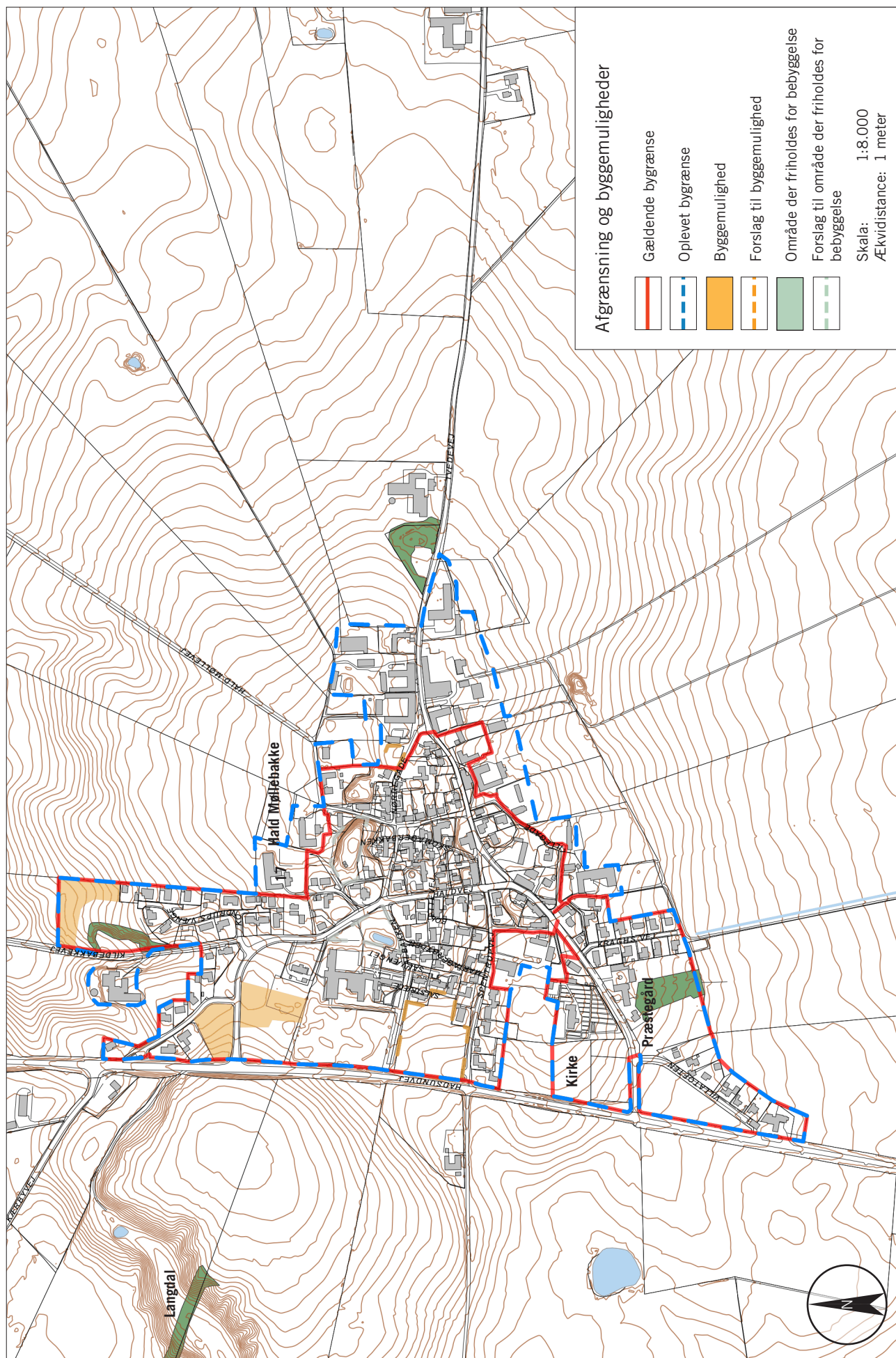
De fritliggende græsarealer i Halds vestlige del, bag de nyere rækkehusbebyggelser, foreslås som en fremtidig byggemulighed.

Hald Møllevej åbner sig i et fantastisk panorama, når man bevæger sig ud af byen mod nord. For at bevare denne unikke kvalitet bør bakken friholdes for bebyggelse.

Bebyggelse af den øvre del af Hald Møllebakke vil helt fratage udsigten sin bjergtagende vidde og forringe oplevelsen markant.

Sammenfatning

Hald er beliggende, så den naturligt opfattes som hele egnens centrum. Landskabet falder til alle sider. Især mod nord er udsigten betagende og næsten uendelig.

Byudvikling er primært sket på byens vestlige side bl.a. på grund af anlæggelsen af Hadsundvej. Hald ligger dog stadig markant på toppen af bakken, hvilket er et flot træk, der bør fastholdes.

Hald var i 1800-tallet en meget stor landsby bestående af omkring 30 store gårde. I midten af Hald er gårdene udskiftet med byhuse, men på landsbyens sydside, særligt mod øst, ligger flere store anlæg fortsat og skaber en meget flot ankomst til byen. Hovedparten af gårdene er ikke længere i drift.

Midt i Hald står det gamle andelsmejeris dominerende bygning stadig tilbage. Bygningen er tidligere ombygget til boliger, hvilket desværre er sket uden hensyntagen til bygningens arkitektur og historie. Det gør, at den aldrig er blevet et aktivt og identitetsbærende kulturminde for Hald.

Tankstationen ved Hadsundvej syd for Hald er eneste aktive forretning i Hald, som ellers huser næsten 400 indbyggere og rummer såvel ældreboliger som skole og daginstitution.

Hald er en velfungerende landsby, som særligt besidder naturmæssige kvaliteter, der gør den attraktiv som boligby.

Sårbarheder

Hald har tidligere haft et aktivt butiksmiljø med flere forretninger. Nedlæggelse af butikker medfører, at butikker der er uegnede til beboelse efterfølgende står tomme og skaber et indtryk af negativ udvikling. Hald er sårbar overfor dette fænomen, og der bør gøres en indsats for at tilpasse de fysiske rammer, så landsbyen kan udvikle sig til et attraktivt boligmiljø.

Hald er sårbar overfor forfald. Ældre huse kræver øget vedligehold og kendskab til materialer og teknik. Helhedsindtrykket af Hald bymidte kan løftes ved en koordineret vedligeholdelsesindsats.

Anbefalinger

- Der bør sættes ind overfor begyndende forfald blandt landsbyens karakteristiske og bevaringsværdige bygninger.
- Det er i høj grad Halds beliggenhed og naturværdier i form af en fantastisk udsigt, der gør landsbyen attraktiv. Derfor bør der værnes særligt om disse værdier, og de bør indgå som grundlag for den fremtidige planlægning.
- Der bør ydes en særlig indsats for at finde alternative funktioner til Halds resterende gårde. Den karakteristiske gårdbebyggelse omkring Tvedevej i byens østlige ende bør bevares, så den markante oplevelse af at færdes i et veldefineret gaderum mellem disse fastholdes.
- Tvedevej 2, 3, 5 og 9-24, Haldvej 8 (præstegården), 10, 12, 14, 16, 18, 21 og 27 bør SAVE-registreres.

Gårdbebyggelsen i den østlige del af Hald danner et lukket og intimt miljø omkring Tvedevej.

Det tidligere andelsmejeri ligger meget synligt ud til Haldvej. Bygningen bør renoveres, så der kan etableres attraktive boliger eller anden funktion, der tager hensyn til bygningens historiske udtryk og brug.

Halds bymiljø er flere steder indbegrebet af landsbyidyl. Trods begrænset originalitet er landsbystemningen intakt.

